

ارزیابی عملکرد موسسات پژوهشی وزارت علوم تحقیقات و فناوری - سال ۱۳۸۳

مژده رحمانی *

چکیده

یکی از مهمترین ابزار تحقق توسعه جامعه وجود دانشگاهها و پژوهشگران فعال می باشد که مولد و مروج شناخت علمی زیربنایی توسعه اند. کشورهای در حال توسعه با برداشتن گامهای بلند سعی می کنند فاصله خود را با کشورهای پیشرفته صنعتی از طریق توجه به تحقیقات کاهش دهند. در ایران علیرغم تلاش های فراوانی که برای توسعه علم و پژوهش گردیده اما نظام مشخصی برای نمایش و ارزیابی دستاوردهای اصیل و خلاق که منجر به نوآوری و فناوری های نوین و بالاخره توسعه صنعت شده باشد در دسترس نیست. لذا بر آن شدیم در این مقاله ارزیابی عملکرد سال ۸۳ واحدهای پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را گزارش نماییم. این ارزیابی مبتنی بر شاخص های موثر در کارآیی مراکز تحقیقاتی انجام شده و نقاط قوت نسبی این مراکز را از نظر منابع انسانی، عملکردی و منابع مالی می سنجد و کمبودها و کاستی ها را نشان می دهد. امید است این مقاله با تعیین جایگاه نسبی آنها بر اساس هر یک از شاخص های ارزیابی به پژوهشگران مراکز کمک نماید تا در رقابتی مثبت گام بردارند.

و انتشار ملی اطلاعات علمی فناوری و ... را نیز بعهده دارند. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دارای ۲۸ واحد قطعی و ۳ واحد اصولی است. [۲ و ۱]. در گزارشی که ارائه شده است پرسش نامه برای واحدهای پژوهشی قطعی ارسال شد که ۲۱ واحد پژوهشی پاسخ پرسشنامه را در موعد مقرر ارسال نمودند. پس از جمع آوری آمار و اطلاعات، این موسسات مورد ارزیابی قرار گرفتند که نتایج آن در این گزارش ارائه شده است.

تعریف شاخص ها

شاخص های موثر در کارایی مراکز تحقیقاتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بطور کلی به ۳ شاخص عمده و ۱۰ زیرشاخص به شرح زیر خلاصه میشود: [۳-۵].

۱- شاخص منابع انسانی متخصص

پژوهشگران تمام وقت و پاره وقت
تعداد دانشجویان کارشناسی ارشد پذیرفته شده
تعداد دانشجویان دکترای پذیرفته شده

۲- شاخص عملکردی

تعداد کتب تالیفی منتشر شده
تعداد کتب ترجمه ای منتشر شده
تعداد مقالات علمی پژوهشی و علمی ترویجی معتبر چاپ شده

کلید واژه: واحد پژوهشی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ارزیابی.

مقدمه

موسسات پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری موسساتی هستند که در پیشبرد علم کشور فعالیت می کنند. تلاش برای تجاری سازی و بکارگرفته شدن یافته های پژوهشی، تولید فناوری، جذب فناوری های پیشرفته و انتقال یافته از خارج، انتشار یافته های پژوهشی یا فناوری های نو و اطلاعات علمی در مرز دانش را انجام می دهند، همچنین این موسسات کلیه رسالتهای مربوط به پژوهش در زمینه مربوطه همچون تکمیل چرخه ایده تا بازار، جمع آوری

جدول ۱- تعداد پژوهشگران تمام وقت و پاره وقت واحدهای پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

ردیف	نام واحد پژوهشی	تعداد پژوهشگران
۱	پژوهشگاه دانش های بنیادی	۲۰۱
۲	پژوهشگاه پلیمر و پتروشیمی ایران	۱۶۵
۳	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۱۵۳
۴	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران	۱۱۷
۵	پژوهشگاه مواد و انرژی	۸۱
۶	پژوهشگاه بین المللی زلزله شناسی و مهندسی زلزله	۷۹
۷	مرکز پژوهشهای شیمی و مهندسی شیمی ایران	۶۱
۸	پژوهشگاه هوا فضا	۶۰
۹	پژوهشگاه حوزه و دانشگاه	۵۸
۱۰	مرکز بین المللی علوم و تکنولوژی پیشرفته و علوم محیطی	۵۷
۱۱	پژوهشگاه ملی مهندسی ژنتیک و زیست فناوری	۵۳
۱۲	پژوهشکده صنایع رنگ	۳۷
۱۳	مرکز مطالعات و تحقیقات و ارزشیابی آموزشی	۳۶
۱۴	موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی	۲۵
۱۵	موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران	۲۴
۱۶	کتابخانه منطقه ای علوم و تکنولوژی	۱۹
۱۷	مرکز ملی اقیانوس شناسی	۱۹
۱۸	مرکز تحقیقات نجوم و اختر فیزیک مراغه	۱۹
۱۹	بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی	۱۶
۲۰	مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی	۶
۲۱	مرکز مطالعات و پژوهشهای جمعیتی آسیا و اقیانوسیه	۹

تعداد مقالات ISI چاپ شده

تعداد مقالات ارائه شده در کنفرانسهای معتبر چاپ شده

۳- شاخص منابع مالی

تعداد قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با سایر بخشها
مبلغ کل قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با سایر بخشها

زمان انجام تحقیق و دوره انتخاب شده

این تحقیق در فاصله دیماه ۸۴ تا خرداد ۸۵ انجام پذیرفته و محدودۀ زمانی، عملکرد سال ۸۳ موسسات پژوهشی می باشد.

توصیف یافته ها

بعد از بررسی گزارشات نتایج آماری به صورت نموداری، مقایسه مطلق و مقایسه نسبی انجام گرفت که حاصل آن به شرح زیر است: [۶].

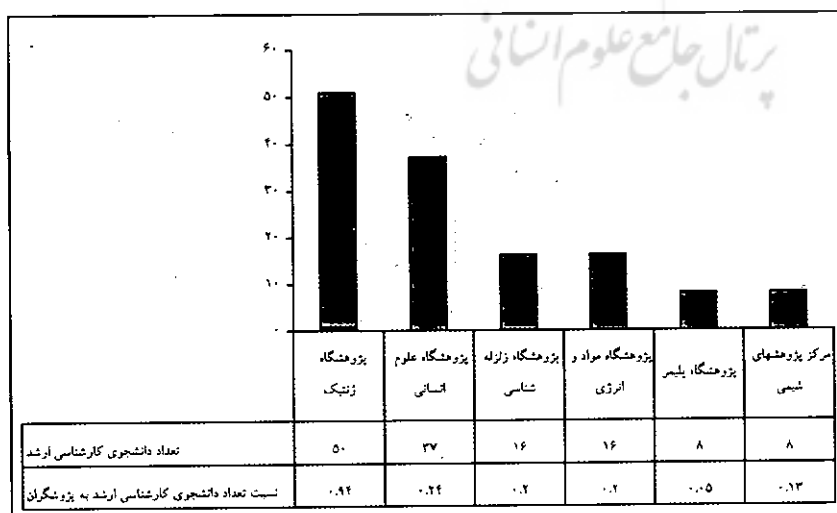
۱- شاخص منابع انسانی متخصص

۱-۱ پژوهشگران

۱-۲- تعداد دانشجویان کارشناسی ارشد پذیرفته شده

فراوانی دانشجویان کارشناسی ارشد پذیرفته شده در سال ۱۳۸۳ در مورد ۶ موسسه پژوهشی که دارای مجوز اخذ دانشجوی کارشناسی ارشد می باشند در نمودار ۱ نشان داده شده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

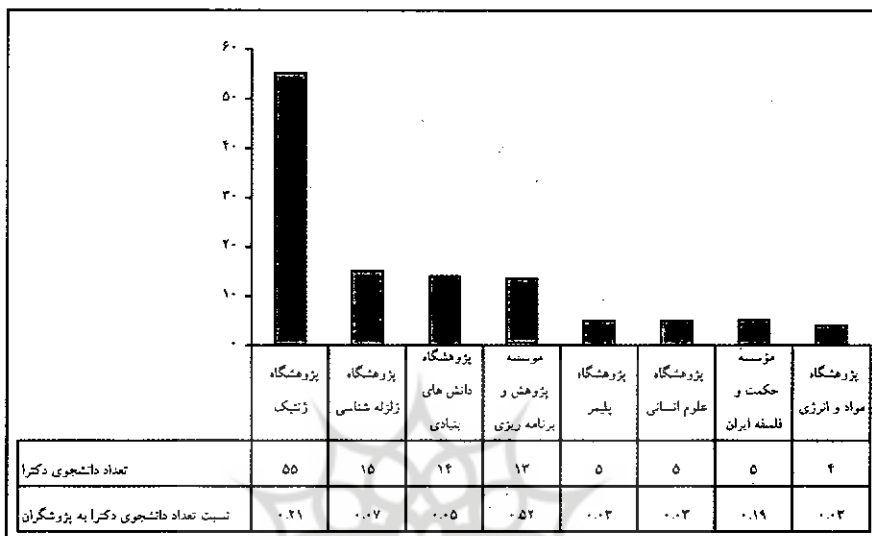
نمودار ۱:

تعداد دانشجوی کارشناسی ارشد

در سال ۱۳۸۳

۳-۱- تعداد دانشجویان دکترای پذیرفته شده

الف: مقایسه موسسات پژوهشی به لحاظ مقدار مطلق دانشجویان دکترای پذیرفته شده در سال ۱۳۸۳ فراوانی تعداد دانشجویان دکترای پذیرفته شده در سال ۱۳۸۳ در خصوص ۸ موسسه پژوهشی که دارای مجوز اخذ دانشجو در مقطع دکترای می باشند در نمودار ۲ نشان داده شده است:

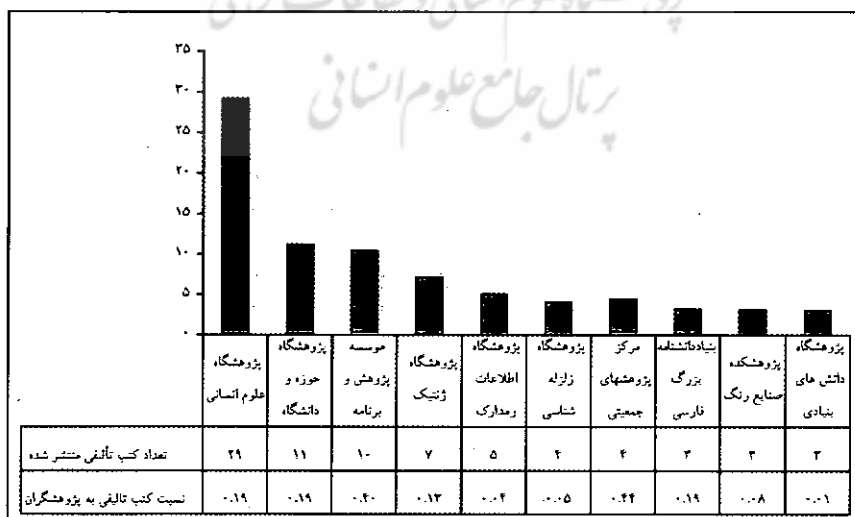

نمودار ۲: تعداد دانشجوی دکترای در سال ۱۳۸۳

۲- شاخص های عملکردی

۱-۲- کتب تالیفی منتشر شده

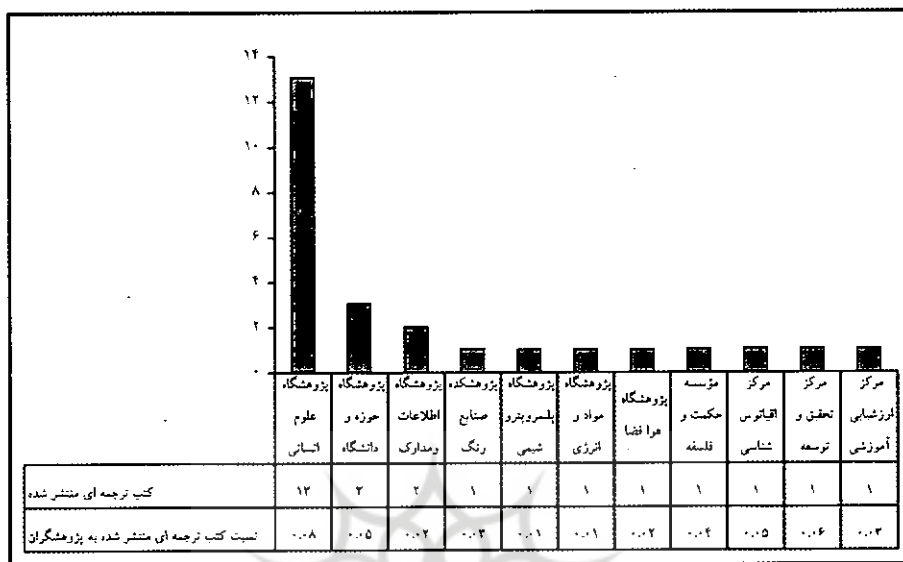
از بین ۲۱ موسسه پژوهشی پاسخ دهنده، ۳ واحد پژوهشی کتاب تالیفی نداشته اند. با توجه به نمودار ۳ نشانگر آمار کتب تالیفی است.

نمودار ۳: تعداد کتب تالیفی در سال ۱۳۸۳

۲-۲- کتب ترجمه ای منتشر شده

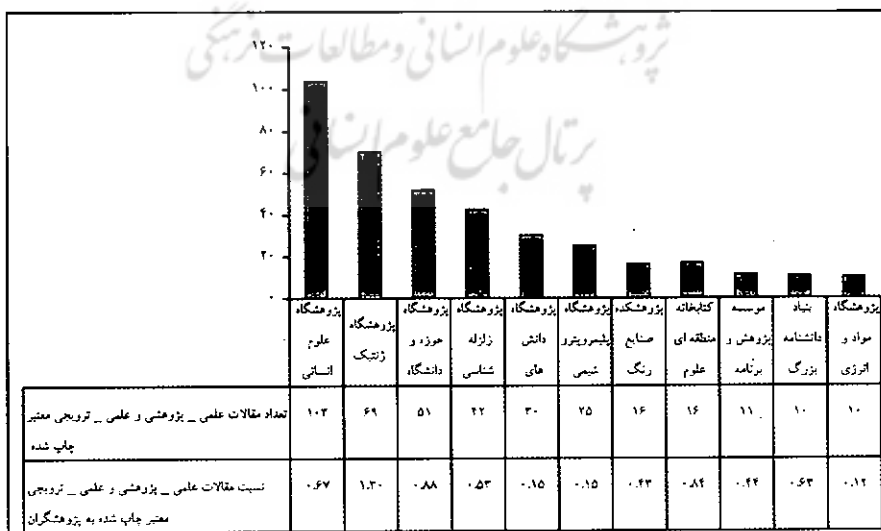
از بین ۲۱ موسسه پژوهشی پاسخ دهنده، ۱۰ واحد پژوهشی کتابی ترجمه نکرده اند. نمودار ۴ نشانگر کتب ترجمه ای است.

نمودار ۴: تعداد کتب ترجمه ای در سال ۱۳۸۳

۲-۳- مقالات علمی پژوهشی و علمی ترویجی معتبر چاپ شده

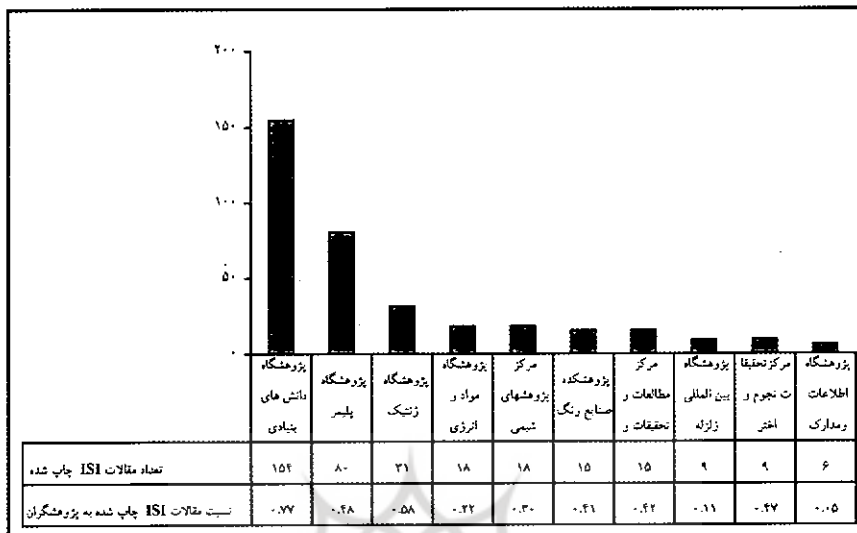
از بین ۲۱ موسسه پژوهشی پاسخ دهنده، ۳ واحد پژوهشی مقاله علمی پژوهشی و علمی ترویجی معتبر نداشته اند. نمودار ۵ نشانگر آمار مقالات است.

نمودار ۵: تعداد مقالات علمی پژوهشی و علمی ترویجی معتبر در سال ۱۳۸۳

۴-۲- مقالات ISI چاپ شده

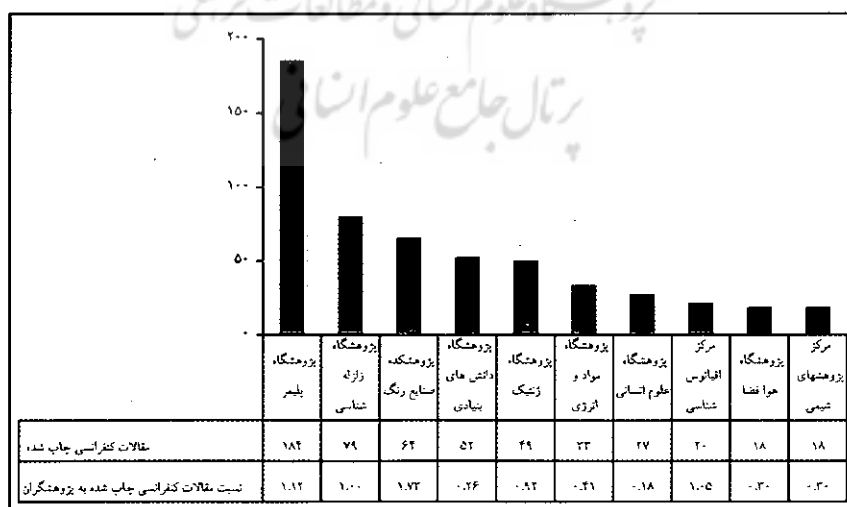
از بین ۲۱ موسسه پژوهشی پاسخ دهنده، ۷ واحد پژوهشی مقاله ISI نداشته اند. در نمودار ۶ مقالات ISI موسسات پژوهشی معرفی شده اند.

نمودار ۶: تعداد مقالات ISI در سال ۱۳۸۳

۵-۲- مقالات ارائه شده در همایش ها

در سال ۱۳۸۳ به جز ۲ واحد پژوهشی که مقاله ای در همایش های علمی معتبر ارائه نکرده اند. نمودار ۷ نشانگر آمار مقالات ارائه همایش های علمی است.

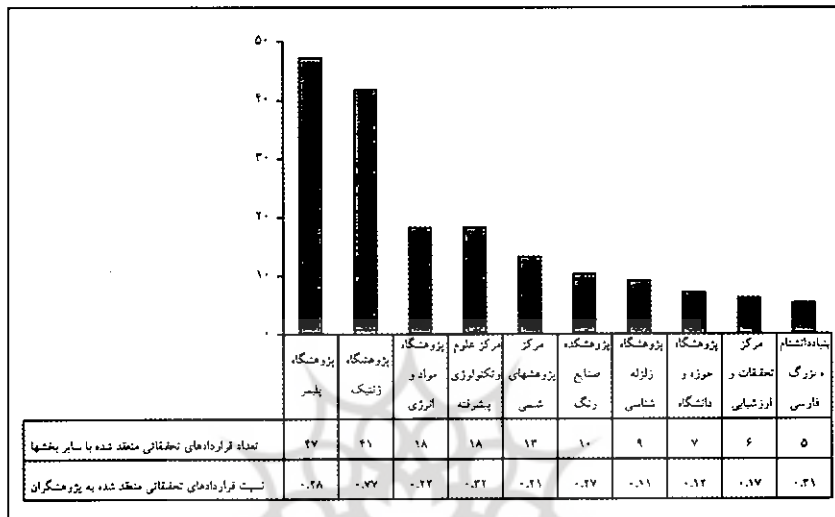

نمودار ۷: تعداد ارائه شده در همایش های علمی در سال ۱۳۸۳

۳- شاخص منابع مالی

۱-۳- تعداد قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با سایر ارگان های اجرایی و صنعت

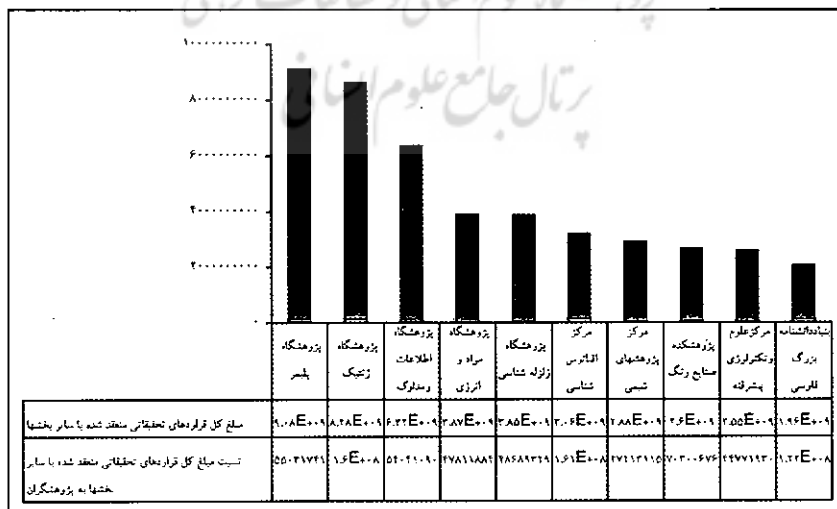
از بین ۲۱ واحد پژوهشی پاسخ دهنده ۵ واحد پژوهشی به این گزینه پاسخ نداده اند. نمودار ۸ نشانگر تعداد قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با ارگان های اجرایی و صنعت می باشد.

نمودار ۸: تعداد انعقاد قراردادهای تحقیقاتی با سایر بخش ها در سال ۱۳۸۳

۲-۳- مبلغ کل قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با سایر بخشها

از بین ۲۱ واحد پژوهشی پاسخ دهنده، ۵ واحد پژوهشی به این گزینه پاسخ نداده اند. از بین ۱۷ واحد پاسخ دهنده، موسسات زیر ۱۰ رتبه برتر را کسب نموده اند. نمودار ۹ نشانگر مبلغ قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با ارگان های اجرایی و صنعت می باشد.

نمودار ۹: در مبلغ کل قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با سایر بخش ها در سال ۱۳۸۳

تحلیل یافته ها

۷۷/۵٪ ارائه مقالات ISI در سال ۸۳ مربوط به گروه غیر علوم انسانی یعنی گروه‌های فنی مهندسی و علوم پایه می باشد. در زمینه ارائه مقالات علمی پژوهشی و علمی-ترویجی تقریباً تمامی گروه‌ها فعال بوده اند و فقط ۱۴٪ واحدها مقاله ای در سال ۸۳ ارائه نداده اند. فقط دو موسسه پژوهشی مقاله در همایش های معتبر ارائه نداده اند. در خصوص نسبت قراردادهای تحقیقاتی منعقد شده با سایر بخش ها نیز گروه‌های مهندسی و علوم پایه نقش پررنگ تری ایفا نموده اند.

لازم به ذکر است ارزیابی بیرونی (عملکرد واحدها) برای ۲۱ واحدی که پرسش نامه را به موقع ارسال کرده بودند و ارزیابی درونی (خودارزیابی) برای ۱۵ واحد که در نشست هفتم حضور داشتند انجام شده و اگر موسسه ای فعالیت مناسبی داشته و در اینجا نامی از آن به میان نمی آید دلیل بر عدم ارسال پرسشنامه و یا شرکت نداشتن در نشست هفتم می باشد. همانطور که گفته شد در نشست هفتم موسسات پژوهشی که در تاریخ ۸۴/۲/۱۱ برگزار شد. [۷] یک خودارزیابی از واحدهای پژوهشی نیز صورت گرفت که طی مقاله ای در فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافت شماره ۳۵ تحت عنوان «خودارزیابی موسسات پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» ارائه شد. [۸]

منابع و مآخذ:

- [۱] بانک اطلاعات دفتر امور پژوهشی و برنامه ریزی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴.
- [۲] رحمانی، مزده برنک، محمد، سیمای واحدهای پژوهشی دارای مجوز از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طی ۲۵ سال گذشته، کتاب دولت (گامی به سوی توسعه علمی)، ۱۳۸۴.
- [۳] شاخص های ارزیابی آموزش عالی در جمهوری اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴.
- [۴] گزارش ارزیابی علم و فناوری در جمهوری اسلامی ایران، اولین ارزیابی خرد، ۱۳۸۴.
- [۵] یعقوبی، محمود، امامی، یحیی غفاری، محمد مهدی، بررسی تطبیقی تولید علم در زمینه علوم مهندسی ایران و کره جنوبی طی سالهای ۱۹۸۱ الی ۲۰۰۱، ۱۳۸۴.
- [۶] گزارش دفتر بررسی و ارزیابی پژوهشی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴.
- [۷] گزارش نشست هفتم روسای واحدهای پژوهشی، بانک اطلاعات دفتر امور پژوهشی.
- [۸] حماني، مزده، سلطانی، بهزاد، خودارزیابی موسسات پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، فصلنامه علمی و پژوهشی رهیافت، شماره ۳۵ بهار ۸۴